

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

У статті досліджується професійна самореалізація майбутніх педагогів дошкільної освіти в умовах євроінтеграції. Висвітлено напрями формування педагогічної кваліфікації педагогів спеціальності «Дошкільна освіта». Встановлено, що під професійною самореалізацією майбутніх педагогів дошкільної освіти необхідно розуміти комплекс проявів постійно зростаючих індивідуальних професійно-особистісних якостей майбутнього педагога дошкільної освіти, внаслідок яких він відтворює себе в педагогічній діяльності у процесі взаємодії із дітьми дошкільного віку. З'ясовано, що характерні ознаки професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти висвітлюються в педагогічних діях та відношеннях, ідентифікації себе з педагогічною професією, що найбільш яскраво визначається під час освітнього процесу та педагогічної практики. Виявлено, що серед найбільш інноваційних форм безперервної освіти та професійного саморозвитку вихователів перше місце має дистанційне навчання, яке передбачає організацію взаємодії між учасниками освітнього процесу у закладі дошкільної освіти, а також між ними та інтерактивними джерелами інформації, що відображає всі внутрішні компоненти навчального плану. Встановлено, що другою за ефективністю формою навчання та методом професійного саморозвитку майбутніх вихователів є електронне навчання (e-learning), яке об'єднує медіаресурси та завдяки якому майбутній вихователь може змінювати темп, місце та час навчання. Виділено ключові особливості професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС. З'ясовано, що однією з нових форм організації освітньої діяльності у закладах дошкільної освіти пропонується запровадження мобільних дитячих садків на основі формування пересувного транспортно-комплексу для надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти за місцем проживання дітей на територіях, де відсутні суб'єкти освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти.

Ключові слова: професійна самореалізація, педагог, дошкільна освіта, євроінтеграція.

The article examines the professional self-realization of future teachers of preschool education in the conditions of European integration. Areas of formation of pedagogical qualifications of teachers specializing in "Preschool education" are highlighted. It was established that the professional self-realization of future teachers of preschool education should be understood as a set of manifestations of constantly growing individual professional and personal qualities of the future teacher of preschool education, as a result of which he reproduces himself in pedagogical activities in the process of interaction with children of preschool age. It was found that the characteristic signs of professional self-realization of future teachers of preschool education are highlighted in pedagogical actions and attitudes, self-identification with the pedagogical profession, which is most vividly determined during the educational process and pedagogical practice. It was found that among the most innovative forms of continuous education and professional self-development of educators, distance learning takes first place, which involves the organization of interaction between the participants of the educational process in the preschool education institution, as well as between them and interactive sources of information that reflect all internal components of the curriculum. It was established that the second most effective form of training and method of professional self-development of future educators is electronic learning (e-learning), which combines media resources and thanks to which the future educator can change the pace, place and time of learning. Key features of professional training of future preschool teachers in Ukraine and EU countries are highlighted. It was found that one of the new forms of organizing educational activities in preschool education institutions is the introduction of mobile kindergartens based on the formation of a mobile transport complex for the provision of educational services in the field of preschool education at the place of residence of children in territories where there are no subjects of educational activity in the field of preschool education.

Key words: professional self-realization, teacher, preschool education, European integration.

УДК 371.134

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.36>

Яценко В.В.,

канд. пед. наук, доцент,
ст. викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Гуманітарно-педагогічна академія
Харківської обласної ради

Пехарева С.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Гуманітарно-педагогічна академія
Харківської обласної ради

Постановка проблеми. Зміна освітньої парадигми відповідно до державних стандартів характеризується переходом від традиційної до людиноцентричної освіти, що у результаті вимагає від ЗВО ґрунтовної підготовки майбутніх педагогів, у тому числі педагогів дошкільної освіти. У зв'язку з цим не слабшає інтерес науковців до підвищення рівня професійного становлення особистості здобувачів освіти, особливо в плані самореалізації майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Професійна самоосвіта майбутнього вихователя має сприяти формуванню у них професійної гнучкості та мобільності, що дозволяє

адаптуватися до мінливих умов і змісту професійної діяльності та створює умови для успішної самореалізації особистості. Це допомагає уникнути внутрішніх особистих конфліктів і професійних невдач. Від професійної діяльності майбутніх педагогів дошкільної освіти залежить якість навчання та виховання підростаючого покоління, а рівень розвитку сучасного педагога дошкільної освіти безпосередньо залежить від здатності до саморозвитку та самовиховання, а також від самореалізації.

З огляду на те, завдання дошкільної освіти в європейському контексті – сприяти розвитку

громадянської свідомості, заснованої на таких цінностях, як солідарність, демократія, рівність, взаємна повага і повага до культурної та етнічної самобутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Тематику професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти в умовах євроінтеграції досліджують такі науковці, як: Волинець Ю., Стаднік Н. та Волинець Є. [12], які проаналізували процес формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до провадження професійної діяльності в умовах євроінтеграції; Ярославцева М. [11], яка дослідила процес формування професійної самореалізації майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики; Передерій О. та Крамаренко С. [10], які дослідили професійний саморозвиток вихователя дошкільного закладу та зауважили, що цей процес сприяє формуванню професійної гнучкості та мобільності у таких фахівців.

Метою статті передбачено розкрити особливості професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Освіта педагогічних працівників є необхідною складовою освіти впродовж життя, до якої відноситься й післядипломна освіта, що передбачає вдосконалення фахових компетентностей на основі здобутої вищої, професійної або фахової передвищої освіти та практичного досвіду [5]. Педагогічна освіта включає формування кваліфікації педагогічних працівників, набуття педагогічних компетентностей у межах професійної

діяльності та досягнення визначених професійних результатів на підставі освітньої програми та організованого комплексу освітніх складових [8]. Порядок методичної підготовки майбутніх педагогів спеціальності 012 Дошкільна освіта [7] визначає такі основні напрями формування кваліфікації, які відображені на рис. 1.

Ці напрями визначають майже усі сфери професійного кругозору майбутніх педагогів дошкільної освіти, де найбільш важливим є розвиток саме професійних компетентностей. Сучасна система освіти вимагає у майбутніх педагогів дошкільної освіти розвитку здібностей та прагнення до самоосвіти, самореалізації та самовдосконалення, активного ставлення до життя та професійного зростання як основи професійної діяльності.

Провідною ланкою системи дошкільної освіти є професійна підготовка майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності в умовах євроінтеграції. Сучасні заклади дошкільної освіти висувають підвищені вимоги до організації освітнього процесу підростаючого покоління, тому потребують компетентних педагогів дошкільної освіти, які володіють високими професійними навичками. Підготовка висококваліфікованого педагога дошкільної освіти, педагога-дослідника, педагога-майстра, який спрямовує свої ідеї, знання та вміння на інноваційний освітній процес у закладах дошкільної освіти з метою забезпечення освітніх потреб та сприяння розвитку здібностей й інтересів в підростаючого покоління мають особливе значення. Освітній процес у своєму історичному поступі завжди був певним чином пов'язаний із

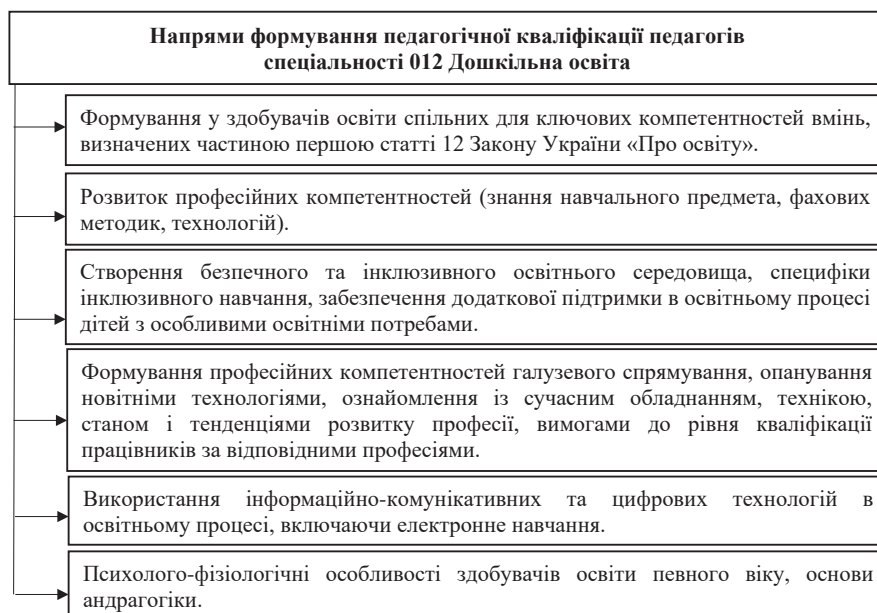

Рис. 1. Напрями формування педагогічної кваліфікації майбутніх педагогів спеціальності 012 Дошкільна освіта

Примітки: сформовано авторами на основі [7].

філософськими проблемами, які «на відповідному світоглядному рівні розглядали відношення людини до світу, культури, вихідних цінностей буття людини в світі, співвідношення його свободи і відповідальності, форми і типу людської психіки» [12].

Розуміння професійної самореалізації як педагогічної категорії слід пов'язати з особливостями професії педагога як фахівця, як особистості та головного суб'єкта освітньої діяльності. Характерні ознаки професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти визначаються в педагогічних діях та відношеннях, ідентифікації себе з педагогічною професією, що найбільш яскраво висвітлюються під час безпосередньо освітнього процесу та педагогічної практики. Професійна самореалізація майбутніх педагогів дошкільної освіти визначається як комплекс проявів постійно зростаючих індивідуальних професійно-особистісних якостей майбутнього педагога дошкільної освіти, внаслідок яких він відтворює себе в педагогічній діяльності у процесі взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Так, серед найбільш інноваційних форм безперервної освіти та професійного саморозвитку майбутніх педагогів дошкільної освіти перше місце посідає дистанційне навчання. Таке навчання передбачає організацію взаємодії між учасниками освітнього процесу у ЗВО, а також між ними та інтерактивними джерелами інформації. Варто зауважити, що заняття в системі дистанційного навчання базуються на засобах комунікації та освітніх ресурсах в мережі Інтернет. У той же час майбутні педагоги дошкільної освіти можуть використовувати цифрові технології для роботи із інформацією (інфографіка, скрайбінг, інтелектуальні карти, скетчинг, розповідь), щоб дистанційне навчання, на основі чого вони здобувають освіту за спеціальністю 012 Дошкільна освіта зробити диференційованим і справді продуктивним [7].

Другою за ефективністю формою навчання та методом професійного саморозвитку майбутніх педагогів дошкільної освіти є електронне навчання (e-learning), яке об'єднує медіаресурси (гіпермедіа, електронні підручники, онлайн-презентації, записи в цифровому вигляді, відеоматеріали) та завдяки якому майбутній педагог дошкільної освіти може змінювати темп, місце та час навчання [5].

Акцентуючи увагу на досвіді країн ЄС, який узагальнила Беленька Г., слід відзначити, що характерними ознаками професійної підготовки майбутніх вихователів у цих країнах є [1]: високі вимоги до відбору потенційних здобувачів педагогічної освіти; впровадження дистанційного навчання; акцент на культурологічній складовій професійної підготовки майбутніх вихователів; цифровізація професійної підготовки здобувачів освіти; акцент на формуванні рефлексивних умінь і розвитку критичного мислення.

Досить поширеною для професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти є така форма самостійної роботи, як випереджувальні завдання у підготовці до інтерактивної лекції, тобто завдання, скеровані на повне або часткове оволодіння матеріалом до його вивчення за програмою на лекціях [2]. Принцип мобільності, який визнано Європейською комісією, сприяє відкриттю перспектив для одержання знань за обраним фахом у диференційованих навчальних закладах, у такий спосіб принцип сприяє професійній самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти [4].

Поділяючи узагальнену позицію Беленької Г. щодо досвіду професійної підготовки вихователів у країнах ЄС, доцільно відзначити, що у вітчизняній практиці професійної підготовки майбутнього педагога дошкільної освіти акцент також націлений на цифровізацію освітнього процесу.

Щодо конкретизації зарубіжного досвіду підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти у країнах ЄС, то слід зауважити наступне. У Польщі, як зауважує Скшетуська Є., незважаючи на намагання забезпечити майбутніх педагогів дошкільної освіти повною вищою освітою, нормативно-правові акти дозволяють залучати до роботи з дітьми фахівців без ступеня магістра. Багато ЗВО пропонують факультети та спеціалізації в цій сфері, але не можуть повністю забезпечити достатній рівень освіти. Останні зміни в стандартах підготовки педагогів дошкільної освіти змусили підвищити рівень вимог до освіти таких фахівців дошкільних закладів [13].

Професійна самореалізація майбутніх педагогів дошкільної освіти забезпечується упровадженням сучасних форм навчання на засадах демократичності й мобільності у відповідності до індивідуальної освітньої траєкторії й зацікавленень здобувача освіти. Варто зауважити, що доступність та ефективність професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти у ЗВО Польщі забезпечується через різновекторну імплементацію поряд із традиційними інноваційними формами навчання сучасних практикоорієнтованих технологій: активних перегонітних технологій; тренінгових технологій; ігор із прийняття рішень як активного методу навчання консультування; драматичних технік; феномену транзакційних ігор; моделювання практичних навичок тощо [10].

Акцентуючи увагу на досвіді Польщі у контексті професійної підготовки педагогів дошкільної освіти, варто відзначити, що вітчизняним ЗВО слід переймати таку практику і активно впроваджувати в освітній процес підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти такі практикоорієнтовані технології як ігри із прийняття рішень, моделювання практичних навичок, що стане важливою засадою професійної самореалізації майбутніх педагогів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Також відповідно до професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» [6] та проекту Закону України «Про дошкільну освіту» [9], професійна підготовка майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти має такі особливості: підвищені вимоги до допуску до роботи; обов'язкове підвищення кваліфікації; використання інформаційних технологій у сфері дошкільної освіти; акцент на формуванні загальних компетентностей, зокрема: громадянської, соціальної, культурної, лідерської, підприємницької та етичної, де:

1) громадянська компетентність повинна характеризувати відповідальні та свідомі дії майбутнього педагога дошкільної освіти, що ґрунтуються на усвідомленні прав і свобод громадянина, реалізації ним своїх прав та обов'язків, цінностей громадянського суспільства та необхідності сталого розвитку);

2) соціальна компетентність повинна відображати здатність майбутнього педагога дошкільної освіти до організації міжособистісної взаємодії, командної роботи, спілкування з представниками різних професійних груп на різних рівнях;

3) культурна компетентність майбутнього педагога дошкільної освіти має характеризувати повагу до української національної культури та полікультурності у суспільстві, вираження національної культурної ідентичності та творчого самовираження);

4) лідерська компетентність характеризує прийняття ефективних рішень у професійній діяльності, відповідальне ставлення до своїх обов'язків, мотивацію інших до досягнення спільних цілей;

5) підприємницька компетентність характеризує творчий пошук та реалізацію нових ідей, самовираження результатів професійної діяльності, планування та управління культурними та соціальними проєктами, критичне мислення, управління кар'єрою;

6) етична компетентність виконуються лише в рамках професійних компетенцій, заснованих на етичних міркуваннях, чесності, соціальній відповідальності, повазі до різноманітності та багатокультурності.

Окрім того, згідно проекту Закону України «Про дошкільну освіту» [9] однією з нових форм організації освітньої діяльності у закладах дошкільної освіти пропонується запровадження мобільних дитячих садків на основі формування пересувного транспортного комплексу для надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти за місцем проживання дітей на територіях, де відсутні суб'єкти освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти. Основи таких нововведень у дошкільній освіті неодмінно мають бути закладені в освітній процес професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Доцільно відзначити, що основна проблема професійно-педагогічної діяльності майбутнього педагога дошкільної освіти полягає в тому, щоб

пов'язати вимоги і завдання його майбутньої діяльності з можливостями, здібностями і бажанням залучати дітей до різних форм освітньої діяльності. Успішне виконання таких дій визначатиме рівень професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти [3, с. 88].

Тому в процесі професійної освіти майбутніх педагогів дошкільної освіти важливо подолати студентами стереотипи, які блокують їхній професійно-творчий потенціал в освітньому процесі вищої школи. З огляду на те, професійна підготовка майбутніх педагогів дошкільної освіти потребує розвитку організаторських, комунікативних, інтелектуальних, педагогічних здібностей та педагогічної кмітливості. Цьому сприяють активні форми роботи: участь у науково-дослідних роботах, науково-практичних конференціях, цікаві творчі проєкти, організація спільної роботи учасників освітнього процесу у ЗВО. Це дозволяє майбутнім педагогам дошкільної освіти активно формувати сучасні та інноваційні форми роботи, вільно висловлювати думки, подавати наукові доповіді та брати участь в дискусіях на запропоновані теми.

Професійна підготовка майбутніх педагогів дошкільної освіти до майбутньої педагогічної діяльності має бути пов'язана з розвитком таких важливих якостей особистості, як відкритість до нового педагогічного досвіду, цілеспрямованість, організованість, активність, ініціативність, професійна впевненість у собі та висока потреба в педагогічній творчості. Майстер-класи, участь у вебінарах, круглих столах, програмах обміну студентів – це головні сучасні інструменти професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що в умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів та модернізації освіти підвищення професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти набуває все більшої актуальності. Доведено, що для формування професійної самореалізації майбутніх педагогів дошкільної освіти ефективним засобом є педагогічна практика. Встановлено, що професійна самореалізація педагогів дошкільної освіти в процесі педагогічної практики визначається як процес впровадження потенційних педагогічних можливостей, уміння вдосконалювати себе як індивідуальність у контексті освітньої діяльності тощо. Професійна самореалізація майбутніх педагогів дошкільної освіти починається з бажання прийняти себе, усвідомлення необхідності професійного саморозвитку та зміни свідомості і мислення. Забезпечення повного циклу руху в освітній сфері дасть змогу майбутнім педагогам дошкільної освіти здійснювати професійний саморозвиток за індивідуальною траєкторією відповідно до актуальних стратегій життєдіяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бєленька Г. Підготовка вихователів дітей дошкільного віку: вектор євроінтеграції. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. № 35 (1). С. 30-35.
2. Біла Л. Організаційно-педагогічні й соціальні умови професійної самореалізації педагога. *The 6th International scientific and practical conference «Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice»* (November 01 – 04, 2022) Edmonton, Canada. International Science Group. 2022. С. 462-464.
3. Волинець Ю., Волинець К. Формування професійних здібностей майбутніх педагогів дошкільної освіти в умовах євроінтеграції. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 2 (29). С. 80-91.
4. Отич О. М. Особистісно-діяльнісний підхід до професійної самореалізації науково-педагогічних працівників. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 2(4). С. 411-419.
5. Передерій О. Л., Крамаренко С. Г. Професійний саморозвиток вихователя дошкільного закладу як необхідний складник його професійної компетентності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73, Т. 1. С. 82-85.
6. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»: Наказ Міністерства економіки України від 19 жовтня 2021 року № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
7. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. №572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Проект Закону України «Про дошкільну освіту». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40443>
10. Шевченко Ж. М. Практична підготовка соціальних працівників у вищій школі Польщі: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.01. Кривий Ріг, 2019. 20 с.
11. Ярославцева М. І. Формування професійної самореалізації майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.04. Переяслав-Хмельницький. 2015. 24 с.
12. Volynets Y., Stadnik N., Volynets E. Formation of future specialists' readiness for preschool education in carrying out professional activity in the conditions of european integration. *Chapter «Pedagogical sciences»*. 2020. Pp. 38-55. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-38-9-3>
13. Skrzetuska, E. Przemiany w kształceniu nauczycieli wczesnej edukacji w XXI w. w Polsce. *Studia BAS*. 2022. № 2. С. 9-26.